

جهانی شدن و تاثیرات آن بر آینده ی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

سعید پورولی اصل قریبه^۱، زهرا خیاط سرکار^۲

چکیده

در مقاله ی حاضر بر جهانی شدن و تاثیرات آن بر آینده ی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته شده است. با توجه به آینده نگر بودن الگو و اجرای آن در سال های آتی و از سویی گسترش روز افزون دامنه ی نفوذ جهانی شدن چنین پژوهشی برای روشن ساختن نقاط اختلاف و چالش برانگیزی که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت متاثر از آن خواهد بود ضرورت داشت. در این پژوهش هدف یافتن چالش ها و موانعی است که جهانی شدن در مسیر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پدید خواهد آورد و همچنین ارائه راه حل هایی جهت غلبه بر آن ها و بهبود شرایط در اجرای این الگو است. پژوهش حاضر از جمله پژوهش های کیفی بوده و از روش چرخه ی آینده جهت فهم و تبیین تاثیرات جهانی شدن در آینده بر اجرای الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت و توصیف و تحلیل بهره برده است. این پژوهش روشن ساخت که جهانی شدن در چهار حوزه اصلی سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، معنوی و زیرشاخه های منبعث از هر کدام در اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ایجاد چالش خواهد نمود. از این رو در هر کدام از حوزه ها راهکارهایی جهت کنترل و مواجهه ی صحیح با این فرآیند ارائه گردید.

واژگان کلیدی: جهانی شدن، آینده، موانع، الگوی بومی، اجرا، پیشرفت

۱. مقدمه

جهانی شدن فرآیندی است که امروزه بیش از هر عصر دیگری در حال وقوع است و روز به روز شتاب فرآیندهای آن به خود می گیرد، این پدیده یک به یک خاکیزهای فرهنگ های مختلف را فتح نموده و هر روز جهان یک دست تر و با شباهت بیشتری می سازد. از سویی دیگر عده ای از صاحب نظران بر جهانی سازی معتقداند، که طی آن فرآیند مذکور با هدف و برنامه ریزی خاصی در جهان به پیش برده می شود که هدف نهایی آن تثبیت نظام سرمایه داری و تضمین سود سرمایه داران است.

عده ی دیگری مانند داریوش شایگان بر این باوراند که وقوع این فرآیند موجب باز تولید عادات کهن و باورها و عرفان هاست که موجب پدید آمدن افسون زدگی جدید، هویت های چهل تکه و تفکر سیار می گردد که نتیجه ی آن انسان های افسون زده و هویت ها و تفکرات متکثر و عدم وجود حقیقت های محکم، کلی و جهان شمول است. (شایگان، ۱۳۹۱)

جهانی شدن در بطن خود نوعی تهدید برای نظام سیاسی کشورهاست که استقلال آن ها را زیر سوال برده و با فشردگی فضا و زمان امر اجتماعی را از محدوده دولت ملت ها فراتر می برد، همچنین در بعد اقتصادی طی این فرآیند اقتصاد جوامع به یکدیگر متصل شده و نوعی تقسیم کار جهانی به وجود می آید که طی آن خودکفایی و عدم وابستگی محلی از اعراب ندارد. در بعد فرهنگی نیز جهانی شدن در اصل تسری دادن سبک زندگی طبقه متوسط

۱. کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه شاهد، s.pourvali0098@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد دانشگاه سیستان و بلوچستان

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

سفید پوست ایالات متحده آمریکا به سایر نقاط جهان، یعنی آمریکایی کردن جهان است. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت سندی در راستای تحقق آرمان های انقلاب اسلامی است و یکی از اساسی ترین آرمان های انقلاب اسلامی استقلال است که به دنبال مستقل و به خود متکی بودن در امورات مهم و اساسی مانند: سیاست، فرهنگ و اقتصاد است. در تدوین این الگو نیز هدف گذاری بر آن است که الگویی بومی و مستقل جهت پیشرفت ایران در آینده ارائه گردد که مبتنی بر فرهنگ و پتانسیل های بومی بوده و با توجه به جهان بینی الهی مسیر پیشرفت را روشن سازد و در جهانی که روز به روز در حال غربی شدن است علم استقلال برافراشته و طرحی نو دراندازد.

با توجه به آنچه ذکر شد می توان استنتاج نمود که ماهیت جهانی شدن با ماهیت انقلاب اسلامی در تضادی آشکار قرار دارد و امکان جمع این دو با حفظ ماهیت دور از ذهن می نماید.

لذا پژوهش حاضر به دنبال یافتن موانعی است که در آینده، جهانی شدن در مسیر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پدید خواهد آورد. بنابراین هدف تبیین ویژگی های جهانی شدن و نیز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و آشکار ساختن و دسته بندی موارد اختلاف و موانع و عوامل تسریع اجرای این سند در آینده است.

واقعیت امر این است که امروزه جهانی شدن بسیار نزدیک تر و قوی تر از آن چیزی است که در گذشته ای نه چندان دور تصور می شد. به یقین انسان ها دریافته اند که شرایط امروزی جهان بسیار متفاوت از گذشته است و شاهد شباهت های روز افزون مردمان جوامع، نظام های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اند. جهان به سان دهکده ای کوچک شده است که اگر در هر گوشه از آن رخدادی صورت گیرد در کوتاه ترین زمان ساکنان سایر نقاط جهان از آن مطلع اند. در چنین شرایطی که جوامع روز به روز در حال ادغام و تقریب اند، اجرای یک سند پیشرفت بومی که مبتنی بر فرهنگ و آیین ایرانی است و در بسیاری از موارد در تضاد و تعارض آشکار با جهانی شدن؛ از ماهیت تا صورت هاست چگونه خواهد بود؟ به ویژه آنکه اجرای این سند در آینده خواهد بود که قطعاً در آن زمان این فرآیند بسیار قوی تر از شرایط فعلی خواهد بود. لذا بایستی بررسی تاثیرات و ایجاد موانع در مسیر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در پس زمینه ای آینده پژوهانه صورت گیرد تا نتایج حاصله در آینده کاربردی و ثمربخش باشد.

از سویی دیگر وجود دشواری های مختلف و تغییرات شتابان و پیاپی در حوزه های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امثالهم موجب شده است برنامه ریزی های سنتی و تصمیم گیری ها با مشکلات و موانع جدی رو به رو شوند، از این رو جهت پاسخگویی به این مساله مطالعات آینده پژوهی جایگاه ویژه ای دارند و در اصل فلسفه وجودی این شاخه جوان از علم، پاسخگویی به مسائلی است که روش های علمی موجود قادر به پیش بینی و پاسخگویی بدان نیستند. از این رو آینده پژوهی بر آن است تا با مطالعه علمی و تحلیل حوادث گذشته الگوها و چارچوب هایی برای آن ها تعیین کند و با توجه به آن الگوها و نگاه پیوسته به تاریخ بشر چارچوب ها و الگوهایی برای آینده پیش بینی کند.

در پژوهش حاضر نیز سعی بر آن است که ضمن ارائه ی تصویری روشن از ماهیت جهانی شدن و الگوی بومی پیشرفت در ایران، با استفاده از روش های آینده پژوهی به تاثیرات متقابل و موانعی که ممکن است جهانی شدن بر سر راه تحقق الگوی بومی پیشرفت ایجاد نماید پرداخته و راهکارهایی جهت مواجهه ی صحیح و مدیریت آن ارائه نماییم.

سوالات اساسی این پژوهش عبارتند از:

۱. موانع پیش روی اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آینده که متأثر از فرآیند جهانی شدن است کدامند؟

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

۲. راهکارهای مواجهه صحیح و مدیریت موانع ایجاد شده از جانب جهانی شدن بر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت چیست؟

۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کیفی بوده و جهت پاسخگویی به سوالات و ابهاماتی که در رابطه با تاثیرات و موانعی که جهانی شدن بر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آینده می تواند داشته باشد طراحی شده است. در این پژوهش از روش چرخه ی آینده که در مطالعات آینده پژوهی کاربردی موثر دارد به سبب اینکه مناسب ترین روش جهت حصول نتایج دقیق تر و قابل اعتنا تشخیص داده شده مورد استفاده قرار گرفته است.

چرخه ی آینده روشی برای سازمان دهی اندیشه ها و پرسش ها پیرامون آینده و در واقع، یک ذهن انگیزی سازمان یافته است. فرآیند یا واقعه بر وسط یک برگه کاغذ و منطبق با مرکز دایره فرضی کوچکی نوشته می شود، از مرکز این دایره (فرآیند) خطوط کوچکی به محیط فرضی آن وصل می شود. هر یک از نقاط تقاطع این خطوط با محیط دایره یکی از تاثیرات و نتایج ابتدایی را نشان می دهد. تاثیرات دوم هر یک از تاثیرات ابتدایی به همین ترتیب دومین دایره را شکل می بخشند. ترسیم این تاثیرات کوچک و شکل گیری یک تصویر کلی مفید و کارا از فرآیند و وقایع ادامه می یابد. (احمدی، قانعی و خوشحال، ۱۳۹۵، ۱۸۰)

این روش توانایی شناخت مسایل ریز و درشت را در سطوح مختلف فراهم می آورد. همچنین به پژوهشگر و برنامه ریزان این امکان را می دهد تا با شناسایی یک مساله و تبعات آن، به راحتی بتوانند آن را حل کرده و حلقه رابط بین این مساله و مسائل ریز و درشتی که از آن سرچشمه می گیرد را قطع نمایند.

۳. بحث و پژوهش

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت یک سند بالا دستی است که با همکاری اساتید حوزه و دانشگاه و صاحب نظران این حوزه توسط مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پیگیری می شود که در حال حاضر الگوی پایه تدوین و منتشر شده است. این سند با توجه به ارزش ها و ظرفیت های بومی نگاشته شده و در صدد ارایه ی الگوی پیشرفت مستقل و بومی است. این سند بر شش مبنای اساسی استوار است که آرمان ها، رسالت، افق و تدابیر اجرای آن ها پیش بینی شده است.

مبانی اساسی الگوی پایه پیشرفت عبارت اند از: ۱- مبانی خداشناختی ۲- مبانی جهان شناختی ۳- مبانی انسان شناختی ۴- مبانی جامعه شناختی ۵- مبانی ارزش شناختی ۶- مبانی دین شناختی.

این الگو بناست پس از تکمیل عالی ترین سندی باشد که نقشه ی راه پیشرفت جمهوری اسلامی ایران را مشخص می سازد. بنابراین دقت نظر و استفاده ی حداکثری از نظرات اساتید و صاحب نظران و همچنین پرهیز از شتاب بی جا در تدوین این الگو جهت جامعیت و در عین حال دقیق بودن سند برای پاسخگویی به نیازهای آینده بسیار حائز اهمیت است. اما نکته ی دیگری که از میزان اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، لزوم توجه به آینده ی جهان و مسیری است که می پیماید، چرا که در تدوین سند پیشرفتی که بناست پنجاه سال کشور براساس آن به جلو رانده شود می بایست، شرایط فعلی جهان به عنوان یک فرآیند سریع و قدرتمند یکی از مواردی است که در آینده چالش هایی برای اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت خواهد داشت که بر اساس سوالات ابتدایی این پژوهش بدان پرداخته خواهد شد.

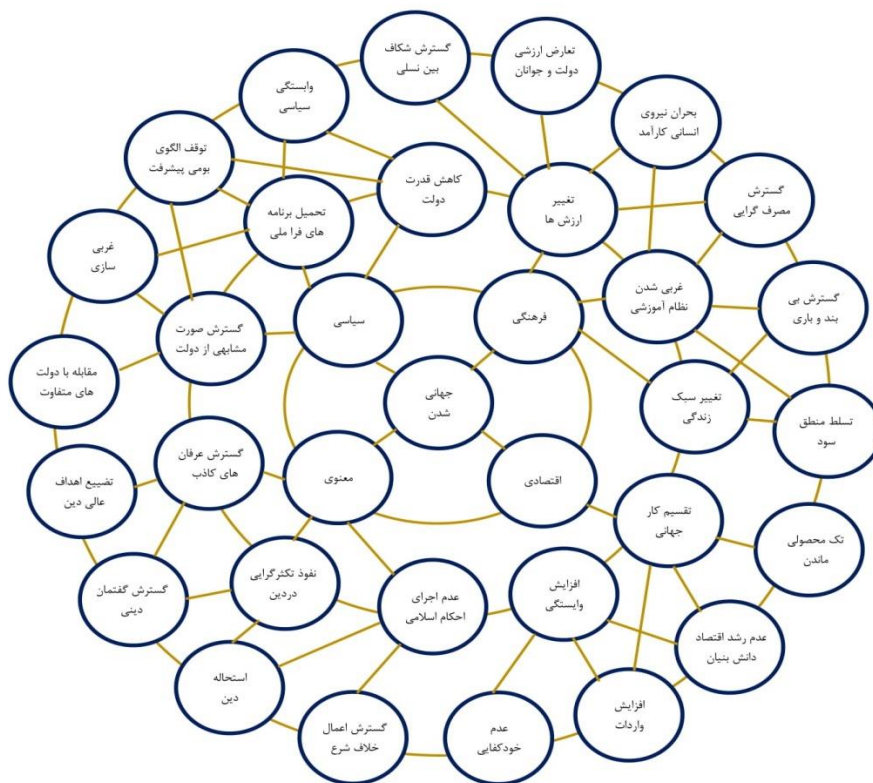
تعاریف متعددی از جهانی شدن ارائه شده است که در ذیل به چند مورد از آن ها اشاره می گردد:

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

جهانی شدن حاصل برهم خوردن نظم سنتی فضا و زمان است که به واسطه جدایی فضا و زمان از مکان پدید می آید؛ این فضا و زمان جدا شده از مکان در گستره ای نامتناهی با یکدیگر ترکیب و هماهنگ شده، امکان کنش و روابط اجتماعی را در جامعه ای بسیار بزرگتر فراهم می کند، بنابراین گستره تاثیر گذاری و تاثیر پذیری اجتماعی هم بسیار فراختر شده، جامعه ای جهانی شکل می گیرد و جهانی شدن معطوف به انواع پیوند و رابطه فرد با این جامعه جهانی است. (گل محمدی، ۱۳۹۶: ۵۱).

گیدنز کوتاه ترین تعریف ممکن جهانی شدن را "فرایند به هم وابستگی روزافزون" می داند. وی جهانی شدن را فرایندی اجتماعی می داند که باعث می شود هر روز تعداد بیشتری از مردم در شرایطی زندگی کنند که در آن نهادهای جدید «از جاکنده شده» جنبه های اساسی زندگی روزمره را انتظام می بخشند ویژگی این نهادهای جدید این است که جریانهای بومی را با روابط اجتماعی جهانی پیوند می دهند. (همان، ۱۳۹۰)

با توجه به تعاریف فوق روشن شد که جهانی شدن فرآیندی است که با تکیه بر گسترش فناوری ارتباطات که موجب غلبه بر بعد زمانی و مکانی شده که در گذشته مانع ترکیب جوامع مختلف می شد. امروزه این ترکیب محدود به فضا و زمان نیز نیست بلکه در گستره ای نامتناهی چون فضای مجازی نیز صورت می گیرد. با توجه به این مهم جهت سنجش تاثیراتی که جهانی شدن در آینده بر اجرای الگوی بومی پیشرفت در ایران خواهد داشت در چرخه ی آینده ی زیر، عناصر اساسی و زیر شاخه هایی که از آن منبعت شده و بر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تاثیر گذارند آورده شده است. آن چه مسلم است امکان افزایش شعب و لایه های این چرخه به چندین برابر آن چه در این پژوهش آورده شده، می باشد. اما در پاسخگویی به سوالات این پژوهش چرخه ی مذکور کارساز است.

۱. چرخه ی آینده ی جهانی شدن

۱,۳ موانع حاصل از جهانی شدن در اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

با توجه به چرخه ی فوق موانع اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را می توان در چهار حوزه ی کلی که عبارتند از: ۱- سیاسی ۲- فرهنگی ۳- اقتصادی ۴- معنوی دسته بندی کرد. در هر کدام از بخش ها در آینده شاهد چالش ها موانعی خواهیم بود که برخی از آن ها اکنون نیز مشهودند و در آینده بر گستره و قدرت آن ها افزوده خواهد شد.

۲,۳ چالش های حاصل از جهانی شدن در حوزه سیاست، فرهنگ، اقتصاد و معنوی

۱,۲,۳. اجرای الگوی بومی پیشرفت در حوزه سیاسی با سه چالش عمده مواجه خواهد بود

الف) در آینده شاهد گسترش اختلافات غرب با جمهوری اسلامی ایران خواهیم بود که به عنوان تنها کشوری مطرح است که عمده مبانی تمدن غرب را نپذیرفته، در مقابل آن ایستاده و با تکیه بر ایدئولوژی شیعی خود به دنبال ایجاد نظم نوین جهانی است. در این حال شاهد گرایش ملل آزادی خواه جهان به سوی جمهوری اسلامی ایران خواهیم بود که نظایر آن اکنون در خاور میانه مشهود است. این شرایط ایران را به عنوان قطب مقابل جهان غرب مطرح خواهد ساخت، چرا که چین، هند و روسیه که به عنوان سایر تهدیدات عمده برای جهان غرب شناخته می شوند، در حین وجود اختلافات با غرب عمده ی مبانی فلسفی غرب را پذیرفته و متناسب با آن نیز عمل می کنند. بنابراین شاهد اختلافات و درگیری های بزرگ و کوچکی در آینده خواهیم بود که به دنبال متوقف ساختن حرکت آرمان های انقلاب اسلامی و هضم آن در نظام جهانی اند که از ابتدای انقلاب آغاز شده و در آینده بر شدت آن افزوده خواهد شد.

ب) تحمیل برنامه های فرا ملی که از جانب سازمان های منطقه ای و بین المللی صورت می گیرد از دیگر مواردی است که در اجرای الگوی بومی پیشرفت ایجاد مانع می نماید. با گسترش جهانی شدن روز به روز بر دامنه ی تاثیرگذاری این سازمان ها افزوده شده و الزامات بیشتری بر کشورهای عضو تحمیل می نمایند مانند: پیمان های زیست محیطی، سیاسی، اقتصادی و آموزشی. از آنجایی که معمولا در این پیمان ها منافع کشورهای توسعه یافته و صاحب نفوذ لحاظ می شود، در عمل عایدی چندانی برای کشورهای در حال توسعه ندارد و پذیرش آن ها گاهی به علت مغایرت با الگوی بومی پیشرفت در مسیر اجرای آن الگو موانعی ایجاد می نماید و حتی ممکن است منجر به کنار گذاشتن اجرای آن گردد.

ج) در عصر جهانی شدن قدرت دولت های ملی کاهش می یابد، چرا که تنها رسانه ها در اختیار و کنترل دولت ها نیست، بلکه رسانه ها بر مرزها غلبه کرده و خود را به اقصی نقاط جهان رسانده و رویداد های جهانی را آن گونه که باب میل صاحبان رسانه است انتشار می دهند و افکار عمومی مردم جهان را مدیریت می کنند. از سویی سازمان های بین المللی تاثیر گذاری فراوانی بر دولت ها و عملکرد آن ها یافته اند همچنین شرکت های بزرگ چند ملیتی و خصوصی که دولت ها به شدت به مالیات آن ها وابسته اند در جهت دهی به تصمیمات دولت ها بسیار موثراند. مجموعه این عوامل در نهایت وابستگی سیاسی اقتصادی را برای کشور های در حال توسعه به دنبال می آورد. از این رو یکی از چالش ها در اجرای الگوی بومی پیشرفت در ایران، وضعیت دولت در آینده است که تا چه میزان خواهد توانست این الگو را اجرا نماید.

۲,۲,۳. در بعد فرهنگی نیز موانع و چالش ها به سه دسته عمده تقسیم می شوند

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

الف) تغییر ارزش ها: در عصر جهانی شدن ارتباطات میان جوامع به سرعت گسترش یافته و روز به روز بر شدت آن افزوده می شود و به تعبیر مارشال مک لوهان شاهد شکل گیری دهکده ی جهانی هستیم که در آن تشابهات میان مردمان بسیار زیاده بوده و از کوچک ترین اتفاقاتی که در گوشه و کنار این دهکده اتفاق می افتد به سرعت آگاهی می یابند. (ساروخانی، ۱۳۹۵) اما بحث اساسی این است که معیاری که مردمان به دنبال شباهت بدانند چیست و چگونه به عنوان معیار برگزیده شده است. حقیقت امر آن است که جهان غرب با دارا بودن عمده رسانه ها ی بزرگ جهان و تبلیغ سبک زندگی غربی و تشویق مردم جهان به غربی شدن به عنوان نماد تجدد، انسان غربی عضو طبقه متوسط مصرف گرا را به عنوان تیپ ایده آل به مردمان سایر نقاط جهان معرفی می کند. از این رو یکی از مسائل اساسی مانع در برابر اجرای الگوی بومی پیشرفت تغییر ارزش های مردم جامعه است. چنانکه مردم آنچه را که یک دهه پیش ارزش می پنداشتند یا ضد ارزش، امروز نقطه مقابل بسیاری از آن ها را عمل می کنند. لذا در آینده قطعا بر این تفارقات افزوده خواهد شد و حتی موجب بروز تضادهایی خواهد شد. از جمله تعارضات ارزشی میان حکومت، که مسئولان آن مربوط به نسل های قبل اند و نسل جوانی که در فضای فرهنگی جدید رشد یافته و بر ارزش های حکومت وقعی نمی نهند. همچنین گسترش شکاف بین نسلی که از پیامدهای جهانی شدن است موجب بروز تعارضات و تضادهای عمیقی در سطح خانواده و جامعه می گردد که در تمامی این موارد پذیرش الگوی بومی پیشرفت برای نسل های آینده و بقا و دوام آن را با ابهاماتی مواجه می کند.

ب) غربی شدن نظام آموزشی: نظام تعلیم و تربیت در نقش قلب یک نظام اجتماعی و سیاسی است که با تربیت نسل های آتی بقا و پیشرفت آن جامعه یا از هم پاشیدگی و افول آن را تضمین می کند. امروزه در قالب جهانی شدن شاهد گسترش سبک تعلیم و تربیتی هستیم که طراحی شده در غرب و جهت تربیت انسان متناسب با آن جوامع اند. حال گسترش این شیوه ی تربیتی - که قطعا حسن هایی نیز دارد و منظور کنار گذاشتن نقاط قوت و مورد تایید فرهنگ ایرانی اسلامی نیست - در ایران منجر به تربیت نسل هایی می شود که با فرهنگ ایرانی اسلامی غریبه بوده و الگوی بومی پیشرفت بر آن ها بی معنی است. همچنین با گسترش این فرایند در آینده با کمبود نیروی انسانی کار آمد و توانمند جهت پیشبرد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مواجه خواهیم بود و این به معنای توقف الگو در آینده و گسترش پیامدهای تعلیم تربیت غربی چون افزایش بی بند و باری، تسلط منطق سود در جامعه و گسترش مصرف گرایی خواهد بود.

ج) تغییر سبک زندگی: جهانی شدن با تغییر سبک زندگی همراه است، ورود اسباب زندگانی که دستاورد تمدن غربی اند، از شیوه ی ساختمان سازی تا لوازم منزل و سبک تغذیه، پوشش، مراودات اجتماعی گرفته تا بزرگترین و کوچک ترین مسائل مربوط سبک زندگی از این تاثیرپذیری در امان نبوده اند. در اینجا نیز باز نقش رسانه و تکنولوژی های ارتباطی و نیز توانمندی های صنعتی غرب بارز است. ی توان گفت در گذشته یکی از وجوه تمایز و مشخصه های اصلی تمایز جوامع از یکدیگر، سبک زندگی مردمان جوامع بوده است. اما امروزه جهانی شدن بسیاری از تمایز ها را از میان برداشته و بسیاری دیگر را کم رنگ تر ساخته و در آینده بدان ها نیز غلبه خواهد کرد. در چنین شرایطی که یکی از مؤلفه های اصلی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بعد اجتماعی آن است که نگرش کاملا متفاوتی به سبک زندگی، خانواده و جامعه دارد. بنابراین تقابل سختی میان این دو برقرار خواهد بود، چرا که در چند دهه ی اخیر سبک زندگی ایرانیان بسیار تحت تاثیر جهانی شدن بوده و تغییرات فراوانی به خود دیده است. به جرأت می توان گفت یکی از سخت ترین بخش های عملیاتی ساختن الگوی بومی پیشرفت مربوط به درونی سازی سبک زندگی مدنظر الگو خواهد بود.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

۳،۲،۳. بعد اقتصادی ناظر بر دو شاخصه اصلی است:

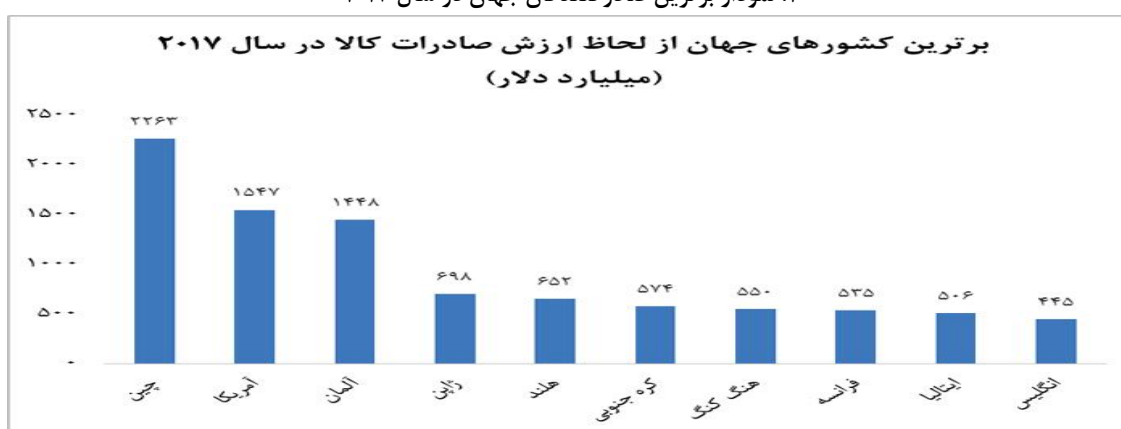
الف) تقسیم کار جهانی: در عصر جهانی شدن کشورها به دو دسته عمده تولید کنندگان محصولات با تکنولوژی بالا و تولید کنندگان مواد اولیه اولیه تقسیم بندی می کنند. در این تقسیم بندی وظیفه ی کشورهای کمتر توسعه یافته را تولید مواد خامی می دانند که در آن ها مزیت نسبی دارند. آن ها باید مواد خام تولیدی خود را به کشورهای پیشرفته فروخته و سپس محصول نهایی از آن ها خریداری کنند. ناگفته پیداست که در این فرآیند کشورهای در حال توسعه همواره به لحاظ علمی، فنی و اقتصادی عقب نگهداشته می شوند و اقتصاد آن ها وابسته به یک کالای خاص مانند نفت می گردد و در این حالت امکان پیشرفت متوازن و همه جانبه برای همیشه از این کشورها سلب شده و وابستگی و شکنندگی اقتصاد آن ها بیش از پیش می گردد. در چنین شرایطی امکان پرداختن به اقتصاد درون زا و خودکفا در امور اساسی و همچنین دست یابی به اقتصاد دانش بنیان به عنوان یکی از اساسی ترین ارکان پیشرفت فنی و اقتصادی سلب خواهد شد.

تقسیم کار جهانی در قرن بیست و یکم را می توان شیوه ی خاص استعمار در این عصر نامید که با تغییر صورت ها اهداف استعماری قرن نوزدهم و بیستم را پی میگیرد. از این رو یکی از مسائل حیاتی که در حوزه ی اقتصاد در پس جهانی شدن ظهور می یابد تقسیم کار جهانی است که مانعی جدی در برابر اجرای الگوی بومی پیشرفت خواهد بود.

ب) افزایش وابستگی: جهانی شدن به یک مفهوم یعنی افزایش وابستگی های متقابل، اما قطعاً این متقابل بودن وابستگی به اندازه مساوی نیست. به یقین کشورهای کم تر توسعه یافته در این فرآیند میزان وابستگی بیشتری نسبت به کشورهای توسعه یافته صنعتی دارند. بنابراین جهانی شدن را باید فرآیندی دانست که کشورهای در حال توسعه روز به روز به کشورهای توسعه یافته وابسته تر می شوند. سازمان تجارت جهانی که به دنبال تسهیل امور تجاری میان کشورهاست، محدود ساختن واردات از طریق تعرفه های گمرکی از طرف دولت ها را از میان برداشته و موجب فروش کالاهای تولیدی کشورهای توسعه یافته در جهان در حال توسعه می گردد. هر چند که این سازمان و قوانین آن تجارت آزاد را حق همه ی اعضای آن می داند اما در عمل چون کشورهای در حال توسعه توانایی محصول با قیمت و کیفیت کشورهای صنعتی را ندارند، عملاً به واردکننده ی صرف تبدیل می شوند. نگاهی به آمار برترین صادرکنندگان جهان نشان می دهد که هیچ کدام از کشورهایی که بالاترین میزان صادرات را دارند جزء کشورهای نیستند که در سطوح پایین یا میانی توسعه قرار دارند. به جز چین که کشوری در حال توسعه و با صادرات بالاست و هنگ کنگ که جزئی از خاک چین با خودمختاری است؛ سایر کشورها جزء کشورهای توسعه یافته اند- در رابطه با چین و هنگ کنگ نیز استثناً تاریخی وجود دارد. هنگ کنگ تا سال ۱۹۹۷ جزء بریتانیا بوده و توسط آن ها صنعت و تجارت در آن رشد کرده است. در چین نیز تا دهه ی هشتاد قرن بیستم سیاست حمایتی و اقتصاد دولتی حاکم بوده است که در طی مراحل مختلف از میزان آن کاسته شده و همچنان به صورت کامل متوقف نشده است.

با توجه به مباحث فوق روشن شد که مانع دیگری که در مسیر اجرای الگوی بومی پیشرفت از جانب جهانی شدن ایجاد می گردد، افزایش وابستگی اقتصادی طی این فرآیند می باشد.

۲. نمودار برترین صادرکنندگان جهان در سال ۲۰۱۷

منبع: (imerport.ir/news/17261)

۴،۲،۳. بعد معنوی در دو بخش مورد بررسی قرار می گیرد

الف) گسترش عرفان های کاذب: جهان غرب در دوره رنسانس خود دین و دنیا را از یکدیگر جدا ساخته و هرکدام را مربوط به حوزه های خاصی دانست و اجازه دخالت آن ها در امور یکدیگر را نداد. همین امر در ادامه موجب بروز مسائل و کاستی هایی در جوامع غربی گشت. انسانی که بنابر فطرت الهی خویش همواره گرایش به امور قدسی دارد و نهادهای جدید جامعه غرب قادر به پاسخگویی تمام و کمال به گرایش نیستند و از سویی دیم مسیحیت به دلیل سابقه ی تاریک رهبران مذهبی و تحریفاتی که در آن صورت گرفته است نمی تواند این خلأ را پوشش دهد. در چنین شرایطی طی فرآیند جهانی شدن و گسترش ارتباطات مردمان نواحی مختلف، موجبات آشنایی مردم جوامع مختلف را با اعتقادات یکدیگر از جمله با عرفان های ابتدایی اقوام گوناگون آسیایی، آفریقایی و آمریکایی فراهم آورده و به دلیل مهیا بودن زمینه ها مورد پذیرش مردم در جوامع غربی قرار می گیرد. این عرفان ها عموماً ریشه در سنت ها و فرهنگ ابتدایی آن اقوام دارد و از توتیم ایسم تا بودایسم را شامل می شود. گاهی نیز این عرفان ها را با تغییراتی می آمیزند و جلوه ی امروزی تری به آن می دهند تا به راحتی قابل پذیرش باشد. به موازات پذیرش و گسترش این عرفان ها در جوامع غربی، به گسترده بودن ارتباطات در عصر جهانی شدن و معیار بودن جوامع غربی برای بسیاری از افراد در جوامع در حال توسعه، با ورود و گسترش این عرفان ها در جوامع در حال توسعه مواجه می گردیم. گسترش چنین عرفان هایی در جوامع دینی عامل بروز دوگانگی های اجتماعی و نیز رفتارهای غیر نرمال _ با توجه به معیارهای آن جوامع از جانب طرفداران آن می گردد. و مهم تر از همه اینکه این عرفان های کاذب اهداف عالی

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

ادیان الهی را که برای هدایت و سعادت بشر نازل گشته اند تزییع نموده و امکان تشخیص سره از ناسره را دشوار نموده و ایجاد بحران معنا می نمایند.

بنابر آن چه گفته شد، اجرای الگوی بومی پیشرفت که مبتنی بر مفاهیم اسلامی است در آینده با جامعه ای مواجه خواهد بود که یکی از مسائل آن بحران معناست و دور از ذهن نیست به دلیل اسلامی بودن در مسیر اجرا با موانع جدی مواجه گردد.

ب) نفوذ تکثرگرایی در دین: در عصر جهانی شدن به دلیل کثرت آرا و گفتمان های گوناگون و اشاره هر کدام از آنان به بخشی از حقیقت و همچنین عدم وجود معیار ثابتی برای حقیقت؛ اندیشه تکثرگرایی (پلورالیسم) گسترش یافته و می یابد. این اندیشه حتی در ادیان نیز وارد شده و معیار و حقیقت ثابتی را که ادیان از آن سخن می گویند، جرح و تعدیل قرار می دهد تا مطابق خواست خود گرداند یا اینکه در روش و آداب و مناسک ادیان ایجاد تشکیک نموده و سعی در تطابق ادیان با شرایط فلی جهان می نمایند، نه اینکه جهان را مطابق دستورات ادیان تغییر دهند. تکثرگرایی گرچه موجب گسترش گفتمان های دینی می گردد و موجب بروز عقاید مختلف و گسترش دین اندیشی می گردد اما در صورت های افراطی خود می تواند موجب استحاله و تغییر ماهیت دین گردد.

مساله تکثرگرایی از آنجایی که با دیدگاه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به دین مغایر است، در آینده می تواند موجب ایجاد تعارضات و موانعی گردد.

۳.۳. راهکارهای مواجهه ی صحیح و مدیریت موانع ایجاد شده از جانب جهانی شدن بر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

با توجه به شناسایی چهار حوزه اساسی که از طریق آن ها جهانی شدن در فرآیند اجرای الگوی بومی پیشرفت ایجاد چالش می نماید؛ جهت خنثی سازی و غلبه بر آن ها اقدامات زیر موثر خواهد بود:

۳.۳.۱. حوزه سیاسی

نخست ضمن داشتن دیپلماسی فعال و پویا و تعامل سازنده با دولت ها و ملت های آزاده و غیر مستکبر، تمرکز بر اجرای برنامه های پیشرفت ملی و دوری از پذیرش از اسنادی مانند ۲۰۳۰ در حوزه در آموزش. دوم تیکه بر رای مردم به عنوان یکی از اصول اساسی جمهوری اسلامی و تامین نظر مردم در حوزه های گوناگون و به این ترتیب افزایش پشتوانه مردمی. سوم دوری از اعتماد به دولت هایی که کارنامه آنان در پیشگاه ملت ایران قابل قبول نیست. چهارم تشکیل احزاب و گروه های سیاسی و همچنین سازمان های مردم نهاد به عنوان حلقه رابط میان مردم و دولت مردان جهت کنترل رفتار صاحبان قدرت و انتقال مطالبات مردم به آنان و بدین ترتیب تحقق مشارکت عمومی در امور سیاسی و مطالبه گری صحیح و کنترل سوء استفاده هایی است که نتیجه ی آن از دست رفتن پایگاه مردمی نظام اسلامی و فراهم شدن فضا جهت پذیرش تبلیغات سوء علیه نظام در افکار عمومی است. پنجم گردش نخبگان سیاسی به معنای واقعی کلمه و ورود جوانان به عرصه ی مسئولیت های سیاسی و شکستن حصار انحصار طلبانی که طی چهل سال گذشته از پستی به پست مهم تر انتقال یافته و پاسخگوی اقدامات غلط خود نبوده و روز به روز از خواسته های ملت فاصله می گیرند. تحقق این مورد موجب افزایش مشروعیت نظام و اعتماد عمومی مردم به آن می گردد.

۳.۳.۲. حوزه فرهنگی

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

آن چه در این حوزه در صدر اهمیت و اولویت قرار دارد نظام تعلیم و تربیت است چرا که عزت و لذت یک ملت در گرو آموزش است. توجه ویژه به امر تعلیم و تربیت نسل های آینده می تواند متضمن اجرای الگوی بومی پیشرفت در پنجاه سال آینده و مقاومت در برابر جهانی شدن باشد. لازمه ی این امر وجود نظام آموزشی قوی و مبتنی بر نیازها و ویژگی های ایرانیان و ارزش ها و باورهای ایرانی اسلامی است که دارای کارگزارانی عالم، توانمند و داری تمکن مالی باشد. متاسفانه در چند سال اخیر روی کار آمدن تفکر نئولیبرال در آموزش و پرورش و تمرکز بر بحث هزینه بر بودن آن و عدم دوراندیشی خسارات جبران ناپذیری به کشور وارد آورده است و عملا فضا را برای رسانه هایی که به دنبال ترویج جهانی شدن اند باز گذاشته اند.

۳.۳.۳. حوزه اقتصادی

قرار گرفتن در چرخه ی اقتصادی تعریف شده توسط نهادهای غربی در نهایت منجر به تک محصولی ماندن و وابستگی می گردد. در چنین شرایطی اقتصاد کشور بسیار شکننده خواهد بود و نفت همچنان به عنوان یک عنصر حیاتی برای اقتصاد کشور مطرح خواهد بود و تحریم یا افت قیمت آن منجر به ضربه های بزرگی به اقتصاد می گردد. از سویی تکیه صرف بر صادرات نفت خام و عدم توجه به تولید داخلی موجب افزایش وابستگی از طریق واردات می شود. بنابراین جهت حفظ استقلال اقتصادی در عصر جهانی جهانی اقداماتی نظیر: گسترش صنایع وابسته به نفت و فرآوری و صادرات آن مانند بنزین و محصولات پتروشیمی؛ گسترش و نوسازی صنایع؛ حمایت از طرح های دانش بنیان بومی برای تبدیل به فناوری و ثروت؛ توسعه فعالیت اقتصادی در نقاط مختلف کشور با توجه به طرح های آمایش سرزمین و در نظر گرفتن مزیت نسبی هر منطقه؛ ایجاد روحیه ی کار، اعتماد به نفس و توانایی ها و خودباوری در جوانان و فراهم سازی زمینه ها جهت بهره مندی از توانایی های آنان.

۳.۳.۴. حوزه معنوی

مقابله با تاثیرات جهانی شدن در حوزه ی معنوی نیز مانند حوزه ی فرهنگی نیازمند توجه ویژه به تعلیم و تربیت است. ضمن اینکه بیان مسائل معنوی به زبان قشر نوجوان و جوان و تفقه کاربردی در دین جهت پاسخگویی به نیازهای امروز بسیار راهگشاست. نیز رفتار مسئولان حکومت دینی که اقدامات خود را در سایه دین توجیه می کنند تاثیر مستقیمی بر گرایش به دین یا دین گریزی جوانان دارد. همچنین حضور گسترده در فضای های ارتباطی جدید و رساندن پیام حق دین به گوش همگان از این طریق در تقویت معنویت در جامعه و مقاومت در برابر آثار جهانی شدن نقش بسزایی دارد.

۴. نتیجه گیری

۴.۱. موانع پیش روی اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آینده که متاثر از فرآیند جهانی شدن است کدامند؟

۱. سیاسی

الف) گسترش اختلافات غرب با جمهوری اسلامی ایران به دلیل عدم پذیرش عمده ی مبانی تمدن غرب و مطرح شدن به عنوان جایگزینی برای نظم موجود جهانی. ب) تحمیل برنامه های فراملی از جانب سازمان های بین المللی که نظایر آن در حوزه تعلیم و تربیت و مراودات مالی بین المللی در کشور مطرح است. اینگونه طرح ها دقیقا نقطه

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

مقابل الگوی بومی پیشرفت بوده و از چالش‌های اساسی در مسیر اجرای آن هستند. ج) کاهش قدرت دولت ملی در عصر جهانی شدن به علت قدرت‌گیری شرکت‌های بزرگ اقتصادی و تاثیر رسانه‌های جمعی که از آن سوی مرزها برای مردم یک کشور پخش می‌شود.

۲- فرهنگی

الف) تغییر ارزشها که طی آن رسانه‌ها ارزش‌هایی را به عنوان اصول مترقی به مردم نشان داده و در آنان درونی می‌نماید. ارزش‌هایی که به کل با تاریخ و فرهنگ و اعتقادات آنان مغایر است. ب) غربی شدن نظام تعلیم و تربیت و تربیت نسل‌هایی که با فرهنگ ایرانی اسلامی غربیه اند. ج) تغییر سبک زندگی و غربی‌ماب شدن.

۳- اقتصادی

الف) تقسیم کار جهانی و حفظ کشورهای در حال توسعه در شرایط تک محصولی و وابستگی. ب) افزایش وابستگی اقتصادی و واردات روز افزون.

۴- معنوی

الف) گسترش عرفان‌های کاذب و بروز بحران معنا در قشر جوان. ب) نفوذ تکثرگرایی در دین و از میان رفتن معیارهای مطلق حق و باطل..

۴. ۲. راهکارهای مواجهه‌ی صحیح و مدیریت موانع ایجاد شده از جانب جهانی شدن بر اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت چیست؟

۱- سیاسی

الف) تعامل سازنده با ملت‌های آزاده و عدم پذیرش معاهده‌های بین‌المللی که مغایر با الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت است. ب) تکیه بر رای مردم و تامین نظر آنان. ج) اجازه‌ی تشکیل و گسترش فعالیت احزاب و سازمان‌های مردم‌نهاد برای افزایش تعامل میان دولت و مردم. د) گردش‌نخبگان سیاسی و ورود نیروهای جوان به عرصه‌ی سیاست و مسئولیت.

۲- فرهنگی

توجه ویژه به نظام تعلیم و تربیت و گسترش کمی و کیفی آن. نگارندگان این پژوهش بر این باورند که با اصلاح نظام تعلیم و تربیت و بها دادن به آن عمده‌ی مسائل حوزه‌ی فرهنگی رفع خواهد شد. لذا آموزش و پرورش اصل و سایر جنبه‌ها فرع اند.

۳- اقتصادی

الف) گسترش صنایع وابسته نفت و فرآوری و صادرات آن مانند بنزین و مواد پتروشیمی. ب) گسترش و نوسازی صنایع. ج) حمایت از طرح‌های دانش‌بنیان بومی برای تبدیل به فناوری و ثروت. د) توسعه فعالیت اقتصادی با توجه به مزیت نسبی هر منطقه. ه) ایجاد روحیه‌ی کار و خودباوری و اعتماد به نفس در جوانان.

۴- معنوی

الف) توجه ویژه به تعلیم و تربیت. ب) تفقه‌کاربردی در دین جهت پاسخگویی به نیازهای روز. ج) برقراری ارتباط موثر با جوانان و ارائه حقایق دینی به آنان با زبان و بیان امروزی. د) هماهنگی گفتار و کردار مسئولان حکومت دینی که عمل آنان در نگاه مردم به دین بسیار تاثیر گذار است.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشران ما، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

منابع

۱. احمدی، امید، زینت قائدی و ابوالفضل خوشحال. (۱۳۹۵). آینده پژوهی مفاهیم، روش‌ها، کاربردها. تهران. سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
۲. الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت (۱۳۹۷). تهران. انتشارات مرکز الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت
۳. پایگاه خبری کالا خبر. (۱۳۹۷/۱/۲۶). بزرگترین صادرکنندگان کالا در جهان کدام کشورها هستند؟. (۱۳۹۷/۱۰/۵). پایگاه خبری کالا خبر. Imerport.ir/news/17261
۴. ساروخانی، باقر. (۱۳۹۵). جامعه‌شناسی ارتباطات اصول و مبانی. تهران. انتشارات اطلاعات
۵. شایگان، داریوش. (۱۳۹۱). افسون زدگی جدید هویت چهل تکه و تفکر سیار. تهران. نشر فرزانه
۶. گل محمدی، احمد. (۱۳۹۶). جهانی شدن فرهنگ، هویت. تهران. نشر نی